

Životné prostredie na teologických fakultách a v kňazských seminároch

Náboženstvom v súvislosti so životným prostredím sme sa počas viac ako tridsaťročnej existencie časopisu venovali iba sporadicky. V tomto monotematickom čísle sme sa o. i. pokúsili získať predstavu, ako sa problematike životného prostredia venujú jednotlivé teologické fakulty a kňazské semináre, pretože kňazi patria k dôležitým ovplyvňovateľom verejnej mienky a oddávna boli šíriteľmi osvetly. Ich výchovné pôsobenie v oblasti ochrany a úcty k životnému prostrediu v najširšom zmysle je v súčasnosti azda dôležitejšie ako kedykoľvek predtým.

Obrátili sme sa na dekanov všetkých teologických fakúlt, ako aj na rektorov katolíckych seminárov, ktoré pôsobia na území Slovenska, s prosbou o odpoveď na otázku, ako sa venujú pri príprave budúcich kňazov problematike životného prostredia, resp. v akých predmetoch je zahrnutá. Teologické fakulty katolícké sú na Slovensku tri: Rímskokatolícka cyrilometodska bohoslovecká fakulta UK (tam patria Teologické inštitúty a zároveň od nich nezávislé, ale spolupracujúce inštitúcie na výchovu kňazov – semináre v Bratislave, Nitre, Žiline, Banskej Bystrici – Badíne, Spišskej Kapitule a v Košiciach), Aloiziánium – teologická fakulta, ktorú vedú jezuiti vo zväzku Trnavskej univerzity a Gréckokatolícka bohoslovecká fakulta v rámci Prešovskej univerzity. Na Slovensku sú 4 ďalšie teologické vzdelávacie inštitúcie: Evanjelická bohoslovecká fakulta UK v Bratislave, Teologická akadémia Johana Calvina v Komárne, Pravoslávna bohoslovecká fakulta PU v Prešove a Katedra evanjelikálnej teológie a misie PF UMB v Banskej Bystrici.

Naša malá anketa sa stretla s veľmi pozitívnou odozvou všetkých, ktorých sme oslovili, ich odpovede sme však museli spracovať, pretože vychádzali zo zhodných postulatov a do značnej miery boli podobné.

Všetky teologické inštitúty v rámci CMBF UK majú ten istý študijný program, a tak niet podstatnejšieho rozdielu ani v rozsahu, ani v spôsobe, ako sa tejto problematike venujú.

Prof. ThDr. Ing. Jozef Kutarňa, dekan Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulty UK v Bratislave:

Cirkev venuje problému životného prostredia vo svojom sociálnom učení čoraz väčšiu pozornosť. Špecifikum cirkevnej sociálnej nauky je v tom, že pokladá krízu vo vzťahu človek – príroda len za jeden z prejavov krízy, v ktorej sa nachádza celá súčasná civilizácia. Cirkev uvažuje o ochrane životného prostredia predovšetkým v mravných kategóriách. V katolíckom učení je prvenstvo človeka stvoreného na Boží obraz niečím samozrejším, ale to neznamená, že človek má absolútne panstvo nad prírodou. Naopak, z tohto privilegovaného postavenia vyplývajú preň nielen práva, ale aj povinnosti. Keď človek využíva prírodné zásoby na svoje ciele, musí pri tom brať do úvahy aj prirodzený poriadok a rešpektovať Božie zámery s vecami.

Problém ochrany prírody má totiž aj sociálny rozmer. Prírodné bohatstvo má slúžiť na uspokojovanie

základných potrieb všetkých ľudí. Z morálneho hľadiska nie je prípustné, aby bohaté spoločnosti ekologicky zafažovali rozvoj chudobných krajín. Ochrana životného prostredia je predovšetkým životný štýl, ktorý odmieta spotrebu bohatstva prírody za každú cenu a vyžaduje solidaritu medzi ľuďmi. Ľudí treba vychovávať k tomu, aby sa zbavovali despotickej mentality a rešpektovali požiadavky etiky, vzhľadom na to, čo Boh stvoril pre dobro človeka. Cirkev a teologické vedy podporujú všetky úsilia na ochranu životného prostredia. Teologické štúdium v tomto zmysle formuje svedomie aj vedomie človeka, pretože tu ide o veci, ktoré mu Boh zveril.

Nauka cirkvi, ktorej úlohou je všímať si sociálne otázky v duchu evanjelia, podáva návrhy a určuje normy na ich riešenie. Jej význam tkvie vo výchove spoločnosti k zachovávaniu zdravého spoločenského poriadku, čo predpokladá rešpektovanie ľudskej dôstojnosti, ochranu ľudského života, ochranu životného prostredia, spravodlivosť, pokoj a ďalšie. Sociálne učenie ako súčasť teologickej vedy venuje týmto otázkam náležitú pozornosť.

Našou úlohou je dobre pripraviť kňazov i katolíckych laikov, sprostredkovať im bohatstvo kresťanského učenia, aby získané vedomosti uplatnili potom v pastoračnej práci v duchu evanjelia.

Prof. ThDr. Igor Kišš, dekan Evanjelickej bohosloveckej fakulty UK v Bratislave:

O ekologickej etike na EBF UK sa hovorí v rámci rôznych katedrií, či sú to už katedry biblické, teórie náboženstva či praktickej teológie. Ale nadovšetko sa o problematike životného prostredia hovorí na katedre systematickej teológie v predmete etika, kde je väčšia časť prednášok venovaná úvahám o ekologickej etike.

Ekologická etika v teológii vychádza z toho, že svet je Boží. Boží mandát pre človeka je, aby svet udržoval ako rajskú záhradu, akou bol na začiatku stvorenia. Ničiť svet, to je previnenie nielen proti prírode, ale keďže je Boží, je to previnenie proti samému Bohu.

Teológia v minulosti poznala viac-menej len priamy hriech proti Bohu a hriech proti blížnemu. Ale environmentálna katastrofa nás naučila hovoriť aj o ekologických hriechoch. Každé znečistenie prírodného prostredia je previnením sa proti Stvoriteľovi tejto Zeme, proti Bohu, je teda hriechom. Pri sebaspytovaní pred spoveďou budeme musieť činiť pokánie aj z toho, čo sme konali proti prírode. Lásku k blížnemu musíme rozšíriť aj na našu sestru, ako hovorieval František z Assisi, na našu Zem. Z evanjelických teológov zastával túto myšlienku predovšetkým Albert Schweitzer.

Ak sa poruší ekologická rovnováha, ľudstvo bude už definitívne vyhnané z tejto nádhernej modrej oázy vo vesmíre, ktorou je naša Zem. To sú zhruba hlavné myšlienky teologickej ekologickej etiky na našej fakulte.

PhDr. Ján Molnár, dekan Teologickej akadémie Johana Calvina v Komárne:

Teologický inštitút J. Calvina v Komárne sa okrem výučby jazykov dotýka životného prostredia viac-menej vo všetkých disciplínach.

V pohľade na otázky životného prostredia vychádzame z Písma, z faktu, že celý náš svet, zemeguľa i kozmos sú produktom Božieho stvoriteľského aktu. Človek je na tomto svete hospodárom a nie tvorcom. Preto každý zásah do prírody sa musí najskôr dôkladne zvážiť a preskúmať jeho dosah. Neuvážaným počínaním možno prostredie, v ktorom žijeme a majú žiť aj naši potomkovia, devastovať a ničiť. Vy-

hynutie každého druhu z ríše živočíšnej či rastlinnej môže mať ďalekosiahle následky.

Napokon, hoci nie v poslednom rade, do životného prostredia patria aj ľudia – veď aj my sme Božie stvorenia. Náš Pán Ježiš Kristus sa obetoval za všetkých nás a prikázal nám milovať Pána Boha a blížneho ako seba samého. Úlohou človeka na tomto svete je naplňovať toto poslanie, žiť v rámci možností, ktoré mu Boh dal. Túto zásadu by mali presadzovať v našich zboroch aj nami vychovávaní budúci duchovní.

Prof. ThDr. Štefan Pružinský, CSc., dekan Pravoslávnej bohosloveckej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove:

Chcem zdôrazniť, že neexistuje oblasť ľudského života – duchovného či materiálneho, ktorú by pravoslávna teológia akokoľvek ignorovala. Preto aj oblasť životného prostredia je súčasťou teologického myslenia vôbec. Spomenieme však tie disciplíny, v ktorých sa tento problém traktuje osobitne.

Na prvom mieste je to systematická teológia, ktorá seriózne učí o stvorení a človeku, objasňuje ich vzájomný vzťah, pozitívny i negatívny (po páde človeka do hriechu) a ich dôsledky. Tento problém musí ľudstvo riešiť deň čo deň.

Na druhom mieste je to hlboká pravoslávna kresťanská antropológia, ktorá nemôže obísť problém životného prostredia. Záver tohto štúdia je jednoznačný: aký je a bude sám človek, taký bude osud životného prostredia ľudstva. Preto otázka ozajstnej výchovy je prvoradým problémom. V tomto duchu sú vedení aj budúci kňazi a učители náboženstva a etiky.

Na treťom mieste je pastorálna teológia, ktorá otázku životného prostredia začleňuje do svojho obsahu ako osobitnú kapitolu.

Na štvrtom mieste je to liturgický život, ktorý kulminuje v eucharistii,

v ktorej sa ako obeta prinášajú dary zeme – chlieb a víno – a cieľom je sviatočná obnova človeka, od ktorého sa očakáva najvrelší vzťah k celému stvorenstvu ako k Božiemu stvoreniu, k životu a životnému prostrediu ako dvom najcennejším darom Božím.

Naším želaním a poslaním je, aby láska a úcta k životnému prostrediu v dnešnom príliš trhovom a konzumnom svete prenikla do duše a srdca človeka a udržala jeho ozaj ľudské správanie sa a postoje. Tak môžeme spoločne naplňovať program duchovnej obrody národa.

Mgr. Jozef Brenkus, prodekan pre zahraničné styky a styk s verejnou pedagogickou fakultou Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici:

Katedra evanjelikálnej teológie a misie pôsobí v súčasnosti v rámci PF UMB a pri výučbe katechérov a pedagogickom vzdelávaní teológov úzko spolupracuje s ostatnými jej katedrami. Perspektívne sa katedra pretransformuje na samostatnú Fakultu evanjelikálnej teológie a misie. Katedra už piaty rok zabezpečuje výučbu v bakalárskom a magisterskom štúdiu dennou i diaľkovou formou.

KETM PF UMB zabezpečuje štúdium v odboroch kazateľ, misijný pracovník, katechéta. Problematike životného prostredia sa venuje v predmetoch Etika, Dejiny a kultúra Slovenska, Biblické princípy života cirkvi. Implicitne v Exegéze Nového a Starého zákona a v Domáчих cirkevných dejinách.

Vzhľadom na to, že katedra pripravuje absolventov pre prácu v cirkvách, ako aj v sekulárnej oblasti, venuje stále väčšiu pozornosť výchove k úcte a ochrane životného prostredia. Cieľom je rozvíjať u absolventov pozitívny vzťah k životnému prostrediu a schopnosť angažovane vystupovať pri obhajobe biblických princípov prístupu k prírode.

Mons. ThDr. Ing. Anton Konečný, rektor Kňazského seminára sv. Karola Boromejského v Košiciach:

Problematika životného prostredia sa v našom teologickom inštitúte preberá v rámci viacerých teologických disciplín, najmä biblickej a morálnej teológie a sociálnej náuky. V rámci špecializovaného štúdia laikov Vyučovanie všeobecnovzdelávacích predmetov: náboženstvo – etika má rozšírený objem predmetu Filozofia – etika, kde sa problematika životného prostredia preberá širšie v rámci filozofických predmetov, teda viac z aspektu prirodzeného rozumu. Absolvovanie teologických štúdií poskytuje komplexný náhľad na problematiku životného prostredia.

Mons. doc. ThDr. Viliam Judák, rektor Kňazského seminára sv. Gorazda v Nitre:

Na našom teologickom inštitúte sa neprednáša tento odbor samostatne, ale našich poslucháčov vedieme cez jednotlivé teologické, ale aj filozofické premety k pozitívnemu vzťahu k prírode a jej ochrane. V nej môže každý vidieť veľkosť a krásu Stvoriteľa, jeho starostlivosť o svet atď. Študenti teológie sa tiež zúčastňujú, či už samostatne alebo organizovane (v skautingu, organizáciách ochrancov prírody, turistických kluboch) na rôznych podujatiach a akciách, ktoré prehľbujú ich vzťah k prírode a konkrétne pomáhajú pri jej ochrane.

Kňazský seminár sv. Gorazda v Nitre každoročne (už sedem rokov) organizuje Letný tábor sv. Gorazda v dvoch turnusoch, určený pre chlapcov od piateho ročníka základnej školy až po vysokoškolskú mládež. Tábory organizujú študenti teológie pod vedením vysokoškolského pedagóga. Značná časť programu sa týka vzťahu k prírode a jej Stvoriteľovi.

Mons. doc. ThDr. Jozef Jarab, rektor Kňazského seminára biskupa Jána Vojašáka v Spišskej Kapitule:

"Všetci ľudia, ktorí si uvedomujú, že sú stvorení (a to ich zároveň "robí" veriacimi), viac tí, ktorí cez vieru pozerajú na život a svet ako Boží dar človeku, sú povolani chrániť život a všetko, čo s ním súvisí."

Učenie cirkvi vychádzajúce z dlhšej tradície ochrany života a životného prostredia je náplňou formácie i našich budúcich kňazov v kňazskom seminári a na fakulte. Podstata tohto vzťahu je tá istá ako v minulosti, len formy sa zmenili: kňaz – včelár, milovník prírody, ovocinár, zelinkár, zakladajúci spolky triezvosti – to je minulosť. Prítomnosť je dynamická a pre ňu sa formujú naši budúci kňazi. Pred tromi rokmi prekvapila účastníkov Akademických dní na pôde UPJŠ v Košiciach prednáška sudcu Rímskej roty, prof. Daniela Faltima, rodáka z Kuriman pri Levoči, na tému: Kánonické právo cirkvi a životné prostredie. Vo filozofických disciplínach, zvlášť v kozmológii, ale rovnako v morálnej i pastorálnej teológii, sociológii, pastorálnej medicíne a psychológii, ako aj v pedagogike, získavajú naši poslucháči teoretické poznatky pre oblasť ochrany života i životného prostredia. Prakticky si tieto vedomosti môžu overiť hlavne počas letných prázdnin, keď pracujú celé týždne s mládežou v skautingu a podobných akciách. Pre mňa je veľkým zadosťučinením, keď vidím ako vietor odnáša obal z malého džúsu a náš bohoslovec sa rozbehne za ním, a na moju otázku "Prečo?" odpovie: "To príroda nestrávi..."

Mons. ThLic. Tomáš Galis, rektor Kňazského seminára sv. Františka Xaverského v Banskej Bystrici:

V priamej odpovedi na Vašu otázku by sme museli priznať, že

špeciálne sa problematike životného prostredia v kňazských seminároch nevenujeme, napriek tomu si myslím, že celá koncepcia prípravy budúcich kňazov pre dnešnú dobu má v sebe zahrnutú aj túto problematiku. Totiž práve cez ľudskú, duchovnú, intelektuálnu a pastoračnú prípravu, ktorú každému budúcemu kňazovi zabezpečuje kňazský seminár, mu pomáhame, aby sa naplno mohol stať "človekom spoločenstva", aby aktuálne a primeranými prostriedkami aj spôsobmi formačne zasahoval do skvalitňovania života v tom najplnšom zmysle.

Pápež Ján Pavol II. zdôrazňuje správnosť tejto formačnej línie slovami: "Súčasná spoločnosť nenájde riešenie ekologického problému, ak dôsledne nezreviduje svoj spôsob života". Je zvlášť dôležité vedieť zaobchádzať s ľuďmi. Toto je podstatná vlastnosť každého, kto je povolaný niest zodpovednosť za spoločenstvo a stať sa "človekom spoločenstva" (Pastoras dabo vobis, 43). "Duchovní pastieri a bohoslovci majú s pomocou Ducha svätého pozorne počúvať, rozoznávať a vysvetľovať rozličné spôsoby vyjadrovania našej doby a vedieť ich posúdiť vo svetle slova Božieho, aby sa tak zjavená pravda mohla čoraz dôkladnejšie poznávať, lepšie rozumieť a vhodnejšie predkladať." (dokument II. vatikánskeho koncilu: Gaudium et spes, 47 – Radosť a nádej).

To azda najdôležitejšie, čo z našej ankety vyplynulo, je skutočnosť, že súčasná teológia, ekológia a environmentalistika nie sú také vzdialené, ako by sa na prvý pohľad mohlo zdať. Spája ich predovšetkým to, že chcú zodpovedne pristupovať k životu i životnému prostrediu. S láskou a úctou.

Spracovala
Marta Ciranová